

POLICY BRIEF 2023:14

Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi.

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2022 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuus ja taloudellinen arviointi

Sonja Kippo, UEF, Taru-Anneli Koivisto, Taideyliopisto, Tomi Mäki-Opas, UEF, Kai Lehikoinen, Taideyliopisto, Aku-Ville Lehtimäki, UEF, Piia Lavikainen, UEF, Minea Turtiainen, Kulttuurihyvinvointipooli, Janne Martikainen, UEF

Keskustelu kulttuurihyvinvoinnin merkityksestä ja vaikuttavuudesta väestön hyvinvointiin on lisääntynyt viime vuosina julkisessa keskustelussa Suomessa. Kulttuurihyvinvointitoiminnan taloudellinen arviointi: arviointimenetelmät ja toimenpidesuosituksat niiden jatkokehitykseen Suomessa -selvityshankkeen (ArtWell) mukaan kulttuurihyvinvointitoiminta tarvitsee vaikuttavuusperusteista yhteiskehittämistä, jotta sen laaja-alaisuus ja moniulotteinen luonne voidaan ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon päätöksenteossa.

Kulttuurihyvinvointitoiminnalla tarkoitetaan taide- ja kulttuuriperusteista toimintaa tai palvelua, jonka tavoitteena on edistää yksilön tai yhteisöjen hyvinvointia.

Toimenpidesuosituksset kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden ja taloudellisen arvioinnin kehittämiseksi

1. Koetun hyvinvoinnin mittaaminen on nostettava kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden arvioinnin keskiöön, jotta ihmisille voidaan taata tarpeiden mukaisia ja vaikuttavia palveluja.
2. Kulttuurihyvinvointitoiminnan taloudellisen arvioinnin lähestymistavoista, kriteereistä ja mittareista on sovittava yhteistoiminnallisesti palveluntuottajien, palveluista vastaavien ja päättäjien kesken.
3. Kulttuurihyvinvointitoiminnan koulutuksen, käytäntöjen, menetelmien ja tietotuotannon sektorirajat ylittävä yhteiskehittäminen on tärkeää, jotta palvelualue voi kiinnittyä paremmin osaksi yhteiskunnallista keskustelua ja päätöksentekoa.

Askelmerkit kulttuurihyvinvointitoiminnan arviointiin

Koetun hyvinvoinnin mittaaminen on keskeinen menetelmä kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden ja taloudellisen arvioinnin toteuttamiseen. Lisäksi sosiaalisten ja ympäristöllisten vaikuttavuustekijöiden arviointia tulee kehittää kattavammaksi esimerkiksi henkilökohtaisen taidesuhteen, osallisuuden, toimijuuden ja toimintakyvyn osalta.

Vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden raportointia ja näytönasteen arviointia on vahvistettava yhteisesti luotavalla kriteeristöllä. Tämä edellyttää kulttuurihyvinvointitoiminnan ekosysteemin toimijoiden ja organisaatioiden tukemista sekä yhteistä määrittelyä ja keskustelua vaikuttavuusperusteisuudesta ja siihen liittyvistä kriteereistä. Mittaamiseen tarvitaan yhteisiä standardeja ja toimintatapoja, jotta tiedon saatavuus, vertaiskehittäminen ja hyvistä käytännöistä oppiminen eri toimijoiden kesken on mahdollista. Lisäksi on kohdennettava erillistä resurssia tieteidenväliseen tutkimustoimintaan

vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuusosaamisen kehittämiseksi kansallisella tasolla. Halutessaan Suomen on mahdollista toimia alan edelläkävijänä kansainvälisestikin.

Alueellisten ja valtakunnallisten toimijoiden, organisaatioiden ja päättäjien tulee kerätä kansallisesti tietoa eri väestöryhmien koetusta elämäntyytyväisyydestä ja niihin yhteydessä olevista tekijöistä. Tiedonkeruun tulee sisältää keskeisten taustamuuttujien lisäksi tietoa kulttuurihyvinvointitoimintaan osallistumisen tiheydestä sekä elämänlaadun eri osa-alueita kuvaavia ja arvioivia mittareita, kuten henkilökohtainen taidesuhte, osallisuus ja toimintakyky. Taloudellisen arvioinnin askelmerkit ja niiden edellytykset on kuvattu kuviossa 1.

Askelmerkki 1: Tarve koetun elämäntyytyväisyyden (SWB-10) väestönnormiarvoille eli tiedolle siitä, millainen väestön koettu elämäntyytyväisyys keskimäärin on eri väestöryhmissä.

- Tarvitaan seurantatutkimuksia, joiden avulla voidaan arvioida kulttuurihyvinvointitoiminnan pidempiaikaisia hyvinvointivaikutuksia ja kustannushyötyä.

Askelmerkki 2: Tarve tiedolle koettuun elämäntyytyväisyyteen (SWB-10) yhteydessä olevista demografisista, sosioekonomisista, sosiaalisista, elinympäristöllisistä ja terveydellisistä taustatekijöistä.

- Keskeisiä taustatietoja ovat ainakin paikkakunta, sukupuoli, ikä, koulutus, ammatti, talouden elinvaihe, kotona asuvien lasten iät, talouden koko sekä talouden yhteenlasketut bruttotulot.

Askelmerkki 3: Tarve tiedolle kulttuurihyvinvointitoimintaan osallistumisen ja koetun elämäntyytyväisyyden (SWB-10) välisestä yhteydestä.

- Keskeistä on koota kulttuurihyvinvointitoiminnan muodot ja osallistumisen tiheys yhdessä sovitun linjauksen mukaisesti ja käyttää niitä systemaattisesti ja johdonmukaisesti.

Askelmerkki 4: Tarve elämänlaatua ja sen osa-alueita kuvaaville mittareille.

- Kulttuurihyvinvointitoiminnan erityispiirteiden vuoksi tarvitaan spesifejä mittareita muun muassa henkilökohtaisesta taidesuhteesta, osallisuudesta ja toimintakyvystä.

Askelmerkki 5: Tarve yhtenäisille menetelmille ja lähestymistavoille, joilla mitata kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuutta suhteessa koettuun elämäntyytyväisyyteen (SWB-10).

- Mittareiden, mittaamisen ja taloudellisen arvioinnin kehittämiseksi tarvitaan yhteisiä linjauksia avoimeen keskusteluun ja tiedon jakamiseen pohjautuen. Samalla voidaan edistää yhteistä arvokeskustelua kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuudesta.

Kuvio 1. Taloudellisen arvioinnin askelmerkit ja niiden edellytykset.

Tarvitaan kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden toimintaohjelmaa ja -suunnitelmaa

Palveluntuottajat, palvelusta vastaavat tahot ja päättäjät sopivat taloudellisen arvioinnin lähestymistavat, kriteerit ja mittaritot yhteistoiminnallisesti. Tässä keskeistä on keskustelu kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuteen liittyvistä tekijöistä. Lisäksi tulee vahvistaa toimijoiden keskinäistä tietoa kulttuurihyvinvointitoiminnasta, sen järjestämisestä ja asiakasrajapintayhteistyöstä. Tätä tulee edistää palveluntuottajien, aluetason toimijoiden ja päättäjien avoimen keskustelun, tiedon jakamisen ja kulttuurihyvinvoinnin toimintaohjelman avulla.

Kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden toimintaohjelma ja -suunnitelma mahdollistaisi toimijoiden tukemisen ja yhteisten, vakiintuneiden suuntaviivojen löytämisen. Toimintaohjelman laatimiseen voivat osallistua kaikki toimijat ja organisaatiot, joiden toiminnassa hyvinvointivaikutuksia sisältävä palvelulupaus on merkityksellinen. Toimintaohjelmassa kuvataan tunnistettuja kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden tekijöitä – esimerkiksi osallisuus, toimijuus, henkilökohtainen taidesuhde – ja asetetaan niihin liittyviä mitattavia vaikuttavuuden tavoitteita, jotka sisältävät esimerkiksi kohderyhmien, toimijuuden ja toiminnan keston määrittelyt.

Vaikuttavaa kulttuurihyvinvointitoimintaa suunnitelmallisella yhteiskehittämisellä

Jotta ymmärrys kulttuurihyvinvointitoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä vahvistuu, tulee palvelualueen koulutusta, käytäntöjä ja menetelmiä kehittää yhteistoiminnan eri tasoilla. Vaikka kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden ja taloudellisen vaikutusten arviointi, mittaaminen ja tietotuotanto on vasta aluillaan Suomessa, alla mainituilla avaintoimijoilla on valmiuksia osallistua tietotuotannon yhteiskehittämiseen. Arvioinnin kehittämiseen ja toteuttamiseen tarvitaan avointa keskustelua, täydennyskoulutusta ja näyttöön perustuvaa tietoa. Arviointiin liittyvän osaamisen, arvottamisen ja toteutuksen yhtenäistäminen edellyttää suunnitelmallisempia toimintatapoja, ja sen vuoksi myös tietotuotantoon ja siihen liittyvään tiedolla johtamiseen tulee ohjata resursseja. ArtWell -selvityshankkeessa tunnistetut arviointia tukevat tietotuotannon kehitystarpeet ja vastuulliset avaintoimijat kuudella eri tasolla on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Arviointia tukevat tietotuotannon kehitystarpeet ja vastuulliset avaintoimijat.

Tietotuotannon taso/alue	Kehitystarpeet	Vastuulliset avaintoimijat/ verkosto
Koulutus, käytänteet ja menetelmät	Implementointi, käytettävyys, menetelmäosaaminen	Kulttuurihyvinvointiala, sote-alat, kasvatus ja koulutus, muut mahdolliset sektorit
Palveluiden tuottaminen	Operationalisointi	Palveluista ja palvelutarjottimista vastaavat toimijat
Palveluiden järjestäminen	Strateginen johtaminen	Kunnat ja alueelliset toimijat, Soteku*-työryhmät, eri sektoreiden kulttuurihyvinvointikoordinaattorit
Alueellinen arviointi ja vertailu	Tiedon saatavuus ja vertailu	Hyvinvointialueet, maakunnat, kunnat ja muut alueelliset toimijat eri sektoreilta
Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta	Tiedon muodostus ja organisointi, laajat tutkimukselliset ja empiiriset asetelmat	Korkeakoulut, yliopistot, tutkimuslaitokset, tutkimusverkostot
Valtio-ohjaus	Vaikuttavuuden tietopohja ja tiedon laatu	Valtioneuvosto, ministeriöt ja muut institutionaaliset toimijat

*sosiaali-, terveys- ja kulttuurihyvinvointipalvelut

Monimenetelmällinen tutkimuskokonaisuus tuotti uutta tietoa

ArtWell -selvityshankkeessa tarkasteltiin taloudellista arviointia monimenetelmällisesti. Asiantuntijatutkimuksen ja kartoittavan kirjallisuuskatsauksen ohella hankkeessa pilotoitiin koetun hyvinvoinnin mittaamista ja kehitettiin esimerkkilaskentamalli. Selvityshankkeen monialainen yhteistyö oli antoisa prosessi sekä ilmiöiden kohtauttamiseen että vaikuttavuuden ja sen arvioinnin edistämiseen. Poikkileikkaavina menetelminä nousivat esille koetun hyvinvoinnin mittaaminen ja Wellbeing Valuation -menetelmän käyttö osana arviointia. Menetelmien käyttö sisältää kuitenkin keskeisiä reunaehtoja, joita havainnollistetaan prosessikuviassa (kuvio 2).

Kuvio 2. Prosessikuvio monimenetelmällisestä lähestymistavasta koettuun hyvinvointiin.

Loppuhuomioita ja rajoituksia

Keskeisiä kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuustekijöitä ovat toimintaan osallistuville heidän henkilökohtaisen taidesuhteensa tukeminen sekä mahdollisuus osallistua kulttuurihyvinvointitoimintaan. Toimintaa arvioitaessa on hyvä muistaa, että kulttuurihyvinvointitoiminnalla on hyvinvointitavoite tai palvelulupaus. Kulttuuri- ja taidetoiminta ei siis automaattisesti tarkoita kulttuurihyvinvointitoimintaa, vaikka sillä olisikin positiivisia vaikutuksia hyvinvointiin.

Päätöksenteon tueksi tarvitaan tietoa kulttuurihyvinvointitoimien vaikuttavuudesta, mittaamisesta ja arvioinnista. Vastaavanlaista selvitys-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa on hyvä jatkaa. Visiona on arvokkaan kulttuurihyvinvointitoiminnan tekeminen näkyväksi ja kuulluksi osana yhteiskunnallista päätöksentekoa, jossa kulttuurihyvinvoinnilla on oma tärkeä asema yhteiskunnallisen keskustelun, demokratian, hyvinvoinnin ja sosiaalisen kestävyden edistämässä.

Lisälukemista

Birkjær M., Kaats M. & Rubio A. (2020) Wellbeing Adjusted Life Years. A universal metric to quantify the happiness return on investment. Happiness Research Institute & Leaps by Bayer. Berlin. Saatavilla internetistä: https://6e3636b7-ad2f-4292-b910-faa23b9c20aa.filesusr.com/ugd/928487_bcc3acfa38474a86bd73f011160c2477.pdf

Fancourt D. & Finn S. (2019) What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review (Health evidence synthesis report 67). World Health Organization (WHO). Regional office for Europe. Saatavilla internetistä: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/329834>

Kippo S., Koivisto T-A., Mäki-Opas T., Lehikoinen K., Lehtimäki A-V., Lavikainen P., Turtiainen M. & Martikainen J. (2023) Kulttuurihyvinvointitoiminnan taloudellinen arviointi: Arviointimenetelmien jatkokehitystarpeet Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:26. Saatavilla internetistä: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-361-6>

Hankkeen UEF Connect -sivut: <https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/kulttuurihyvinvointitoiminnan-taloudellinen-arviointi-hanke/>

OECD. (2013) OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being. Chapter 2: Methodological considerations in the measurement of subjective well-being. OECD Publishing. Saatavilla internetistä: <https://www.oecd.org/wise/oecd-guidelines-on-measuring-subjective-well-being-9789264191655-en.htm>

Lisätietoja:

Professori Janne Martikainen Itä-Suomen yliopisto, Vaikuttavuuden talo, janne.martikainen@uef.fi

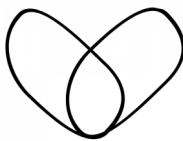
Yliopistotutkija Kai Lehikoinen Taideyliopisto, CERADA-tutkimuskeskus, kai.lehikoinen@uniarts.fi

Kulttuurihyvinvointitoiminnan taloudellinen arviointi: arviointimenetelmät ja toimenpidesuositukset niiden jatkokehitykseen Suomessa -selvityshanke on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2022 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja:

Kulttuuriasianeuvos Esa Pirnes

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto (KUPO), Strategisen ohjauksen vastuualue, esa.pirnes@gov.fi

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet